

Тема. Додаткові опори. Розширення меж вимірювання напруги вольтметром

Теоретичні відомості та практичні поради

Основною частиною будь-якого амперметра і вольтметра є високочутливий прилад магнітоелектричної системи (гальванометр). Гальванометр має певну чутливість, і стрілка його відхиляється на всю шкалу під час проходження певного струму I_{Γ} . Гальванометр може слугувати, як амперметром, так і вольтметром у залежності від способу його ввімкнення у електричне коло. Якщо гальванометр підключити паралельно до ділянки кола, то він виміряє спад напруги на ній, тобто буде виконувати роль вольтметра.

Будь-яким гальванометром, підключеним певним чином, можна виміряти напругу, що не перевищує деякої межі – U_{Γ} : $U_{\Gamma} = I_{\Gamma} R_{\Gamma}$, де R_{Γ} – внутрішній опір гальванометра.

Величина $U_{\Gamma} = I_{\Gamma} R_{\Gamma}$ виражає чутливість гальванометра за напругою. Для розширення меж вимірювання напруги до приладу (зокрема, гальванометра), яким вимірюють напругу, послідовно приєднують резистор відповідного опорю. Цей резистор називають «додатковим опором». Нехай через опір R протікає струм деякої сили і на ньому є деяка напруга U , яку необхідно виміряти (напруга U більша за ту, яку можна виміряти гальванометром U_{Γ}). Паралельно до резистора приєднують гальванометр разом з додатковим опором (рис. 1).

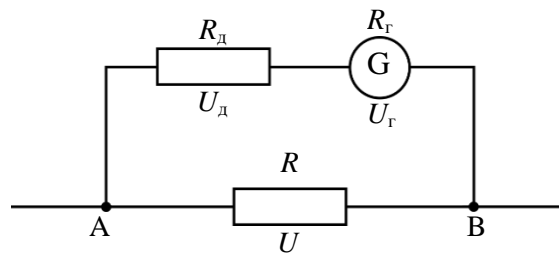

Рисунок 1.

У точці A струм розгалужується і протікає через гальванометр і додатковий опір, створюючи на них таку саму напругу, як і між точками A і B , а тому можна записати:

$$U = U_{\Gamma} + U_{\text{д}},$$

де U – напруга на резисторі R , U_{Γ} – напруга на гальванометрі, $U_{\text{д}}$ – напруга на додатковому опорі. Оскільки гальванометр і додатковий опір сполучені послідовно, то через них протікатиме електричний струм однакової сили. За цієї умови напруги на них будуть пропорційними їх опорам, тобто:

$$\frac{U_{\Gamma}}{U_{\text{д}}} = \frac{R_{\Gamma}}{R_{\text{д}}}. \quad (1)$$

За формулою (1) складемо похідну пропорцію: $\frac{U_{\Gamma}}{U_{\Gamma} + U_{\text{д}}} = \frac{R_{\Gamma}}{R_{\text{д}} + R_{\Gamma}}$ (2). Добирають такий додатковий опір, щоб на гальванометрі відбувався спад напруги, що становить n -ну частку загальної напруги, тобто щоб $n = \frac{U_{\Gamma}}{U}$. Підставляючи $n = \frac{U_{\Gamma}}{U}$ у (2) і виконуючи дії, отримаємо формулу для додаткового опорю:

$$R_{\text{д}} = R_{\Gamma} (n - 1).$$

Щоб зменшити чутливість гальванометра за напругою у n разів, потрібно послідовно до нього приєднати резистор, опір якого у $(n - 1)$ разів більший від опорю гальванометра.

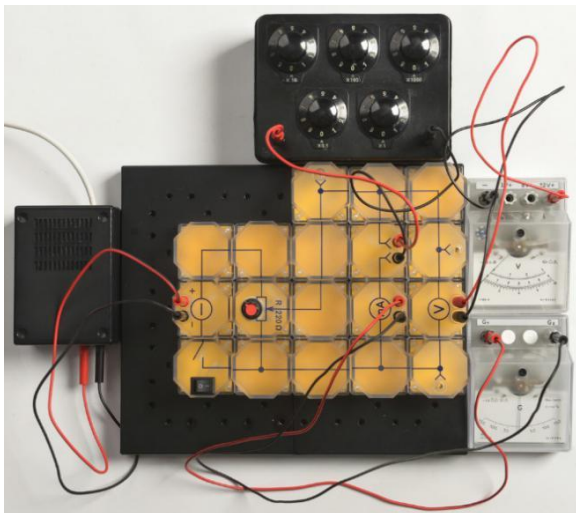
Тема. Додаткові опори. Розширення меж вимірювання напруги вольтметром

Мета: розширити межі вимірювання напруги.

Обладнання: набірне поле, джерело живлення, амперметр, вольтметр, реостат, ключ, з'єднувальні провідники, з'єднувальні модулі, гальванометр, батарея опорів на 100 кОм.

Виконання роботи

1. Уважно розглядаю гальванометр та переконаюсь, що його внутрішній опір $R_{\Gamma} = \underline{\hspace{2cm}}$ Ом, ціна поділки $I_{\text{ц.п.}} = \underline{\hspace{2cm}}$ А, а максимальна сила струму, яку можна виміряти гальванометром: $I_{\text{М}} = \underline{\hspace{2cm}}$ А.
2. При вмиканні гальванометра паралельно до ділянки кола, на якій потрібно виміряти спад напруги, напруга може бути не більшою $U_{\Gamma} = R_{\Gamma} I_{\text{М}}$; $U_{\Gamma} = \underline{\hspace{1cm}}$ Ом $\cdot \underline{\hspace{1cm}}$ А = $\underline{\hspace{1cm}}$ В. Таким чином, даний вольтметр (гальванометр) розрахований на вимірювання напруги, що не перевищує деякої межі: $U_{\Gamma} = \underline{\hspace{2cm}}$ В.
3. Розраховую опір додаткового резистора $R_{\text{д}}$ так, щоб вольтметром можна було виміряти напругу $U = \underline{\hspace{2cm}}$ В:
 $n = \frac{U}{U_{\Gamma}}$; $n = \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{1cm}} \cdot R_{\text{д}} = R_{\text{в}} (n - 1)$, де $R_{\text{в}} = R_{\Gamma} = \underline{\hspace{2cm}}$ Ом.
 $R_{\text{д}} = \underline{\hspace{2cm}} \cdot (\underline{\hspace{1cm}} - 1) = \underline{\hspace{2cm}}$ Ом.
4. Визначаю кількість поділок шкали гальванометра: $k = \underline{\hspace{2cm}}$.
5. Розраховую ціну поділки вольтметра з розширеною межею вимірювання напруги:
Ц.п. = $\frac{U}{k}$; Ц.п. = $\underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{1cm}}$ В; Ц.п. = $\underline{\hspace{2cm}}$ В.
6. Складаю електричне коло за схемою (рис. 2):

Малюнок 1

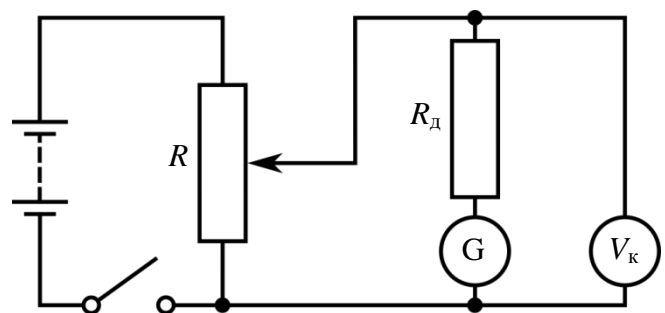

Рисунок 2

7. Повзунок реостата розташовую так, щоб його опір був мінімальним. Замикаю ключ. Записую покази контрольного вольтметра та покази вольтметра з розширеною межею вимірювання:
 $U_{\text{к1}} = \underline{\hspace{2cm}}$ В; $U_1 = \underline{\hspace{2cm}}$ В.

8. Переміщую повзунок реостата вправо та збільшую опір реостата декілька разів. Кожного разу записую покази контрольного вольтметра та покази вольтметра з розширеною межею вимірювання:

$$U_{к2} = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В}; \quad U_2 = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В};$$

$$U_{к3} = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В}; \quad U_3 = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В};$$

$$U_{к4} = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В}; \quad U_4 = \underline{\hspace{2cm}} \text{ В}.$$

9. Порівнюю покази контрольного вольтметра та покази вольтметра з розширеною межею вимірювання:

10. Аналіз результатів експерименту:

Роботу виконав учень _____ класу

Роботу перевірів вчитель _____